CULĂCIMEA ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ: MIT ŞI REALITATE

Ion ŞIŞCANU,
doctor habilitat, profesor universitar
Universitatea de Stat din Moldova,
Institutul de Istorie
ORCID: 0009-0000-5700-4852

CZU: 94:316.343.62(478)(091)
DOI: https://doi.org/10.59295/lrr2023.33

Summary:
Kulakism in the Moldovian SSR: myth and realiti

The term "kulak" emerged in the Tsarist Russia's villages before 1861 reform. A "kulak" was the peasant who got wealthy by enslaving fellow peasants and who held the entire peasant community "in his fist", i.e. dependent on him. During 1918-1920, in Bolshevik Russia, against the background of the "war communism", this social category had disappeared. In the period of late 1920s, in the USSR, any well-to-do household could be labelled as a Kulak's property. In 1930, the Soviet administration elaborated "The Kulak's household criteria". In the Moldavian SSR, although there was a lack of indicators any existence of Kulak's households, similar to those in the USSR, the authorities took up the issue of fighting Kulakism immediately after the occupation of Bessarabia. "The policy of terminating Kulakism as a class" and the repressions were mainly directed against the broad stratum of the peasantry. The main criterion for the assessment of "kulak" households had a political character, elaborated by the structures of the Bolshevik Party and, above all, by the Ministry of State Security of the Moldavian SSR.

Keywords: *collectivization, kulak, Moldavian SSR, peasant's household, well-to-do peasantry, class enemy, deportation, termination of the peasantry.*

Istoricii din Federaţia Rusă au demonstrat că culacii din perioada ţarismului au fost lichidaţi de regimul bolşevic în anii 1918-1920, în timpul „politicii comunismului de război". În anii 1921-1927, în condiţiile NEP-ului (Noua politică economică) s-au dezvoltat gospodării ţărăneşti individuale înstărite care, odată cu lansarea cursului spre colectivizarea totală, au fost calificate drept culăceşti şi, conform teoriei staliniste, urmau a fi lichidate. Conform hotărârii CCP al URSS din 21 mai 1929, erau calificate drept culăceşti gospodăriile ţărăneşti individuale clasificate pe baza unor norme economice şi sociale (dacă i se atribuia unul din următoarele criterii): dacă utilizau munca salariată, posedau moară, râşniţă, uscătorie de fructe, dau în arendă utilaje

agricole, se ocupau cu comerţul etc. Cu toate acestea, în 1930, drept culăceşti au fost calificate gospodăriile ţărăneşti care, în principal, ar fi opus, iarăşi conform doctrinei staliniste, rezistenţă procesului de colectivizare.

Veniţi în Basarabia, ocupanţii sovietici imediat au extins asupra gospodăriilor ţărăneşti înstărite calificativul de culac, utilizat în URSS. (nu s-a utilizat cuvântul chiabur).

În România chiabur (kibar din limba turcă) era considerat ţăranul înstărit, care poseda pământ şi importante mijloace de producţie. Până la instalarea regimului comunist, cuvântul chiabur era aproape nefolosit, dar a fost adoptat de propaganda comunistă în lexicul uzual ca un fel de „traducere" a cuvântului „culac", folosit în perioada de teroare stalinistă din URSS.

Noi vom folosi termenul culac, acesta fiind uzual în documentele emise de structurile bolşevice de la Moscova şi cele de la Chişinău, şi întrebuinţat de populaţia din RSS Moldovenească în anii regimului sovietic.

Într-un alt studiu vom demonstra că cuvintele culac şi chiabur nu pot fi sinonime.

După ocuparea în 1940 a teritoriului dintre Prut şi Nistru de către URSS, transformările realizate de regimul sovietic au schimbat complet modul de viaţă, profilul social şi mentalitatea ţăranului basarabean. Politica „lichidării culăcimii ca clasă", care a fost realizată în a doua jumătate a anilor 1940, a avut cel mai puternic impact asupra lui.

Există un anumit interes al cercetătorilor faţă de acest subiect, totuşi progresul în studiul aprofundat al fenomenului se produce foarte încet, inclusiv pentru că terminologia utilizată ridică întrebări, permite o varietate de interpretări şi adesea pune sub semnul întrebării atât datele utilizate, cât şi concluziile obţinute pe baza analizei lor.

Cel mai controversat şi important dintre termenii istoriei agrare din RSS Moldovenească rămâne termenul „culac".

Absenţa unei definiţii cuprinzătoare, general acceptate şi corespunzătoare realităţii istorice duce la situaţia în care lucrările istorice actuale, în ciuda tuturor abordărilor noi, continuă să opereze cu imagini mitice, create de regimul sovietic. Din punctul nostru de vedere, interpretarea corectă a conceptului de culac, legătura sa adecvată cu grupuri concrete ale ţărănimii, este posibilă numai dacă sunt luate în considerare condiţiile apariţiei şi evoluţia acestui termen, care are propria sa istorie.

Cuvântul „culac/кулак" a apărut în satele din Rusia înainte de reforma din 1861 privind abolirea iobăgiei. În satele din Imperiul Rus era numit „culac" ţăranul care adunase avere prin aservirea consătenilor şi care ţinea „strâns în pumn" întreaga comunitate ţărănească (seliskaia obşcina/сельская община), aceasta fiind dependentă de el. Eticheta dispreţuitoare de „culac" era atribuită ţăranilor care, în opinia consătenilor, aveau venituri

necinstite, neprovenite din muncă – cămătari, precupeţi şi comercianţi. Originea şi creşterea averii lor erau asociate cu afaceri reprobabile. În cuvântul „culac" ţăranii puneau, în primul rând, conţinut moral, în sens injurios, corespondent al cuvintelor „necinstit", „ticălos", „nemernic". Ţăranii care în sat erau stigmatizaţi cu eticheta „culac" deveneau obiectul dispreţului general şi al condamnării morale.

Semnificaţia cuvântului „culac", răspândit în rândul ţăranilor, este prezentată în „Dicţionarul Explicativ al Limbii Ruse" (Толковый словарь живого великорусского языка) de V. Dali. Conform lui Dali, categoria „culac", cuprindea micii comercianţi cu puţini bani, care circulau prin sate, în bazare şi porturi, cumpărând pânză de casă (de in sau de cânepă, fire toarse de in sau de cânepă), in, fuior de cânepă, blănuri de miei, păr aspru pentru confecţionarea periilor, unt etc.[1].

G. P. Sazonov, autorul studiului monografic *Cămătărie-culăcime. Observaţii şi cercetări* (Ростовщичество-кулачество. Наблюдения и исследования), menţionează că „culacul se evidenţiază în economia Rusiei după reforma din 1961", calificându-l drept intermediar sătesc, cămătar „care nu este interesat de niciun fel de producţie", „nu produce nimic". Culacii, susţine Sazonov, „recurg la mijloace ilegale de îmbogăţire, chiar şi la fraudă", „se îmbogăţesc rapid şi uşor prin jefuirea semenilor, se pricopsesc din sărăcirea poporului"[2]. La rândul său, A. N. Engelgardt[3] a conturat profilul culacului din anii 1870 astfel: „...culacului autentic nu-i place nici prelucrarea pământului, nici gospodăria, nici munca; lui îi plac doar banii [...]. Toată averea kulakului se bazează nu pe gospodărie, nu pe muncă, ci pe capitalul pe care îl comercializează, pe care îl împarte ca împrumut cu dobândă. Idolul său sunt banii şi se gândeşte numai la înmulţirea lor. El a moştenit capitalul, obţinut nu se ştie prin ce mijloace, dar prin înşelătorie"[4].

Pe de altă parte, o analiză detaliată a principalelor caracteristici ale gospodăriilor înstărite, care „desfăşoară activităţi agricole comerciale şi obţin venituri în urma realizării produselor agricole", este prezentă în cercetarea economistului-statistician rus de la sfârşitul secolului al XIX-lea-începutul secolului al XX-lea, V. E. Postnikov. El a separat terminologia privind morala culacilor şi a ţărănilor înstăriţi, burghezi-capitalişti, afirmând în lucrările sale că, deşi ţăranul înstărit „foloseşte salariaţi în mare măsură" şi în activităţile

[1] В.И Даль. *Толковый словарь живого великорусского языка, в 4 т*. Москва: 1989. Том 2, с. 215.
[2] Г.П. Сазонов. *Ростовщичество–кулачество. Наблюдения и исследования*. СПб:, Типография А. С. Суворина, 1894, сс. 77-87. (https://my.pcloud.com/#page=publink&code=XZOaTZcRy6QY899WRGLLOPlLkq8RtFx6jV) (accesat: 11.10. 2023)
[3] Alexandr Nikolaevici Engelgardt - fost ofiţer militar rus, om de ştiinţă în domeniul agriculturii şi publicist de orientare narodnicistă.
[4] А.Н..Энгельгардт. *Письма из деревни. 1872-1887 гг*. (https://imwerden.de/pdf/engelgardt _pisma_iz_derevni_1872-1887_1999_text.pdf)(accesat : 11.10 2023).

sale există o serie de „elemente de exploatare”, „el nu are caracteristicile culacului”[5].

Reingold Gvozdev (Ringold Emilievici Zimmerman), scriitor şi publicist din Rusia, în monografia sa „Culăcimea-camăta, importanţa sa social-economică”/„Кулачество-ростов-щичество, его общественно-экономическое значение”, editată în 1899, scria că conceptele de bun proprietar şi gospodar responsabil, şi cea de ţăran-culac aveau semnificaţii foarte apropiate, afirmând că „este extrem de dificil să deosebeşti sfera operaţiilor culăceşti-cămătoreşti de acţiunile de natură pur economică”; „culacul este descendentul legitim al procesului de acumulare primitivă”[6].

Piotr Stolâpin[7], în raportul prezentat în 1904 ţarului Rusiei, menţiona că „în opoziţie firească cu bazele obştii ţărăneşti se află gospodăria individuală. Aceasta serveşte şi ca garanţie a ordinii, pentru că micul proprietar este celula pe care se sprijină ordinea stabilă în stat. În prezent, ţăranul mai puternic se transformă, de regulă, în culac - un exploatator al semenilor din cadrul comunităţii (obştii/община), metaforic vorbind, în ciocoi („мироед”). Aceasta este aproape singura cale de ieşire din sărăcie şi întuneric pentru un ţăran, o carieră ţărănească proeminentă, conform modului sătesc de a privi lucrurile. Dacă ar fi să oferim o altă formă de eliberare a energiei, a iniţiativei celor mai bune forţe ale satului, dacă ar fi să oferim o oportunitate ţăranului muncitor să primească, la început provizoriu, ca formă de încercare, ulterior să-i asigurăm un teren separat, desprins din terenurile statului sau din fondul funciar al Băncii Ţărăneşti, şi dacă ar fi asigurate existenţa apei şi alte condiţii esenţiale pentru prelucrarea modernă a pământului, atunci, de rând cu *obştea*, unde aceasta este importantă, ar apărea un colonist prosper, independent, un reprezentant stabil al pământului. Acest tip a apărut deja în regiunile occidentale (ale Rusiei) şi este deosebit de dorit acum, când Majestatea Voastră Imperială ar dori să asculte vocea pământului prin intermediul Dumei de Stat”[8].

În literatura artistică din Rusia, Nikolai Gogol a fost unul dintre primii care a folosit cuvântul „culac”. În romanul-poem „Suflete moarte”, Cicikov spunea despre moşierul Sobakevici: „te-ai născut aşa ca un urs sau ai fost transformat

---

[5] В. Е. Постников. *Южно-русское крестьянство*. Москва: Тип. И.Н. Кушнерева и К°, 1891(http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=101460&razdel=810) (accesat 13.09. 2023).

[6] Р. Гвоздев. *Кулачество-ростовщичество. Его общественно-экономическое значение*. СПБ: Изд. Н. Гарина, 1899. (https://www.litres.ru/r-gvozdev/kulachestvo-rostovschichestvo-ego-obschestvenno-ekonomicheskoe-znachenie/) (accesat 16.10.2023).

[7] Piotr Stolâpin a fost un om de stat rus, ministru de interne, ulterior şi preşedinte al Consiliului de Miniştri (prim-ministru) al guvernului ţarului Nicolae al II-lea, din 1906 până în 1911. El a devenit cunoscut pentru măsurile de „mână forte” prin care a încercat să reprime grupurile revoluţionare, dar şi pentru reforma lui agrară.

[8] П.А. Столыпин. *Всеподданнейший отчет саратовского губернатора за 1904 год*, (http://dugward.ru/library/stolypin/stolypin_vsepoddanneyshiy_otchet1904.html)(accesat 04.09. 2023)

în urs de viaţa din fundătura rurală, de semănăturile de cereale, de tărăboiul cu ţăranii, şi prin acestea ai devenit ceea ce se numeşte om-culac?”[9].

După 1917, termenul *culac* are o nuanţă semantică diferită. Sensul noţiunii de „culăcime” se schimbă în funcţie de orientarea cursului PC(b), fie aducând culacii mai aproape de categoria ţăranilor mijlocaşi, tratând culăcimea ca un fenomen tranzitoriu post-capitalist separat - clasa fermierilor, fie limitând-o la o categorie separată a elitei rurale, o clasă de exploatatori, care utilizează pe scară largă munca salariată. Calificarea culacilor în cadrul legislativ al statului sovietic era, de asemenea, ambiguă. Terminologia adoptată la plenarele Comitetului Central al PCUS (b) şi utilizată de unii liderii ai RSFSR este, de asemenea, diferită. V. I. Lenin oferă o serie de definiţii, uneori contradictorii şi incompatibile, ale termenului „culăcime”. Ambiguitatea este caracteristică şi în atitudinea guvernului sovietic faţă de kulacii din Rusia: de la cursul iniţial al răsculăcirii la „cursul spre încurajarea culacului”, după care urmează cel mai crunt curs de eliminare a culăcimii ca clasă, unde culacul devine, în cele din urmă, un inamic de clasă şi adversar al guvernului sovietic[10].

La această etapă, pentru a declanşa distrugerea gospodăriilor ţărăneşti înstărite, trebuiau, în primul rând, găsiţi culacii. In acest scop, la 21 mai 1929 Consiliul Comisarilor Poporului al URSS adoptă hotărârea „Cu privire la trăsăturile caracteristice ale gospodăriilor chiabureşti în care trebuie să fie aplicat codul muncii”. Prin această hotărâre guvernul Uniunii Sovietice dădea indicaţia că, în procesul de identificare a indicatorilor gospodăriilor culăceşti, consiliile comisarilor poporului ale republicilor unionale trebuiau să pornească de la faptul că „sunt considerate chiabureşti toate gospodăriile ţărăneşti care corespund unuia dintre următorii indicatori:

a) gospodăria foloseşte sistematic munca angajaţilor la lucrările agricole ori în producţia meşteşugărească şi întreprinderi;

b) gospodăria dispune de o moară, oloiniţă, râşniţă, pâslărie, uscătorie de fructe ori legume etc.

c) gospodăria dă în chirie sistematic maşini agricole cu motor mecanic;

d) gospodăria dă în chirie permanent ori la sezon spaţiu amenajat în calitate de locuinţă ori întreprindere;

e) membrii gospodăriei se ocupă cu comerţul, camăta, mijlocirea comercială sau au alte venituri neprovenite din munca personală (inclusiv feţele bisericeşti)”[11].

În 1930, chiaburii au fost încadraţi în trei categorii: prima, în număr de peste 63 de mii de oameni, urma să fie împuşcată sau trimisă la închisoare.

---

[9] https://mybook.ru/author/nikolaj-vasilevich-gogol/mertvye-dushi-1/citations/417786/(accesat: 08.10.2023)

[10] Кулак крестьянин (https://doc4web.ru/istoriya/kulak-krestyanin.html#)(accesat: 14.09.2023)

[11] *Документы свидетельствуют*. Москва: Политиздат, 1989, сс. 221-222.

In realitate însă, după opinia istoricului american Robert Konkvest, numărul persoanelor din prima categorie, stabilit de secţiile locale ale securităţii statului (OGPU), a fost în realitate mult mai mare decât cel transmis „de sus" pe teren. Conform datelor aceluiaşi istoric, confirmate şi de istoricii ruşi, în prima categorie au fost incluse 100 mii de persoane, în loc de 63 de mii planificate[12].

Persoanele din categoria a doua (aici intrau şi familiile de culaci din prima categorie), urmau să fie deportate în Siberia, la Nord, în Urali şi alte regiuni. In această categorie trebuiau incluse, cel mult, 150 mii de gospodării.

Persoanele din categoria a treia, considerate „loiale", urmau să fie supuse exproprierii parţiale şi strămutate în alte localităţi din acelaşi raion. Acestea trebuiau să fie folosite la tăiatul pădurilor, la construirea drumurilor şi la alte munci grele[13].

Toţi ţăranii incluşi în categoria întâi de chiaburi erau arestaţi şi trimişi, fără judecată, în închisori îndepărtate sau împuşcaţi[14]. Cei din categoria a doua erau deportaţi, împreună cu familia, în regiunile îndepărtate ale U R S S, unde erau sortiţi pieirii[15].

În cuvântarea rostită la 19 februarie 1933, la primul congres al colhoznicilor fruntaşi din U.R.S.S., Stalin menţiona că până la colectivizare în sat, la fiecare sută de gospodării ţărăneşti se puteau număra 4—5 gospodării chiaburești, 8 sau 10 gospodării de ţărani înstăriţi, 45 — 50 de gospodării de ţărani mijlocaşi şi vreo 35 gospodării de ţărani săraci[16]. „Desfăşurând construcţia colhoznică,— declara Stalin —, am izbutit să desfiinţăm această harababură şi această nedreptate, am sfărâmat jugul culăcesc [...]"[17].

* * *

În Basarabia, lupta regimului sovietic împotriva „culăcimii" a început imediat după închiderea noii graniţe pe râul Prut. Comportamentul agresiv al ocupanţilor teritoriului românesc era determinat şi de faptul că populaţia găsită aici era constituită, în majoritatea absolută, din ţărani. Gospodăriile ţărăneşti individuale urmau a fi colectivizate. Cum însă o parte considerabilă a ţărănimii, conform doctrinei staliniste, ar fi manifestat, în orice circumstanţe, rezistenţă faţă de colectivizare, organizarea colhozurilor urma să fie însoţită, inevitabil, de anihilarea acestor ţărani. Indicaţii şi chemări insistente la represiuni împotriva „duşmanilor orânduirii colhoznice" în Basarabia se făceau auzite, de la diferite tribune, cu mult înainte de organizarea colhozurilor.

---

[12] Р. Конквест. *Жатва* скорби. În*:* Вопросы истории*,* 1990. nr. 1, c. 141.
[13] *Ibidem*, p. 142.
[14] *Ibidem*.
[15] *Ibidem*.
[16] I. Stalin, *Opere,* vol. 12, p. 271.
[17] *Ibidem*.

La adunarea activului de partid al RSS Moldoveneşti, din 9-10 septembrie 1940, T. Constantinov, viitorul preşedinte al CCP al RASSM şi viitor preşedinte al RSSM, relata că ponderea gospodăriilor culăceşti în cele 6 şase judeţe rămase în cadrul RSSM ar fi fost de 5-6% din numărul total al gospodăriilor ţărăneşti[18]. Aceasta însemna că şeful guvernului din RASSM, instalat la Chişinău, numărase 27 789 de gospodării culăceşti[19]. La rândul său, Rassohin, secretarul comitetului de partid din plasa Târnova, afirma, de la aceeaşi tribună, că în cadrul plasei (viitorul raion Târnova) ar fi existat sate în care gospodăriile culăceşti ar fi reprezentat 40% din numărul total al gospodăriilor, aceasta însemnând că în fiecare sat din plasa Târnova ar fi existat câte 500 de gospodării culăceşti care, menţiona el, ar fi sabotat activităţile Puterii sovietice acolo[20].

Totuşi, sarcina strategică privind reprimarea „culacilor" a fost lansată de P. Borodin, secretarul CC al PC (b) din RSS Moldovenească. „Aceşti duşmani, afirma el la 2 ianuarie 1941, pătrunzând în colhozuri, îşi vor continua lucrul de subminare a orânduirii colhoznice, pe care noi o vom crea. Trebuie să ducem o luptă necruţătoare şi să stârpim din rădăcină toate canaliile rămase de la români. Dar trebuie să spunem că unor tovarăşi nu li se ridică mâna ca, în chip bolşevic, să-i alunge de acolo. Iată o sarcină importantă care stă în faţa noastră"[21]. În felul acesta, la începutul anului 1941, în condiţiile în care doar se proiecta organizarea colhozurilor, a fost trasată sarcina „stârpirii chiaburilor şi a altor elemente ostile". Acţiunea urma să se desfăşoare în lipsa vreunui document oficial ce ar fi expus criteriile de apreciere a unor gospodării ţărăneşti ca fiind culăceşti. Un atare document nu exista. Exista însă concepţia stalinistă şi practica bolşevică de organizare a colhozurilor în U.R.S.S. Cu acea concepţie şi practică erau „înarmaţi" cei porniţi să reorganizeze pe cale socialistă agricultura în Basarabia.

În perioada iunie 1940-iunie 1941, de evidenţierea chiaburilor şi lupta împotriva acestora se ocupau, în primul rând, „împuterniciţii", care aveau misiunea să asigure îndeplinirea planului de predare a produselor agroalimentare la stat. Aceşti reprezentanţi ai statului sovietic aveau grijă să califice drept „culăcească" orice gospodărie ţărănească ce se împotrivea sau nu era în stare să predea statului cotele exagerate de produse agroalimentare.

Era clar că gospodăriile ţărăneşti care nu predau cotele în termenul stabilit erau incluse în categoria „culacilor sabotori", cu consecinţele de rigoare.

---

[18] Direcţia Arhiva Organizaţiilor Social Politice (DAOSP) Fond 51, inv. 1, d. 2, f. 24.

[19] În iunie 1940, în cele 6 judeţe ale Basarabiei, incluse în cadrul RSSM, ar fi existat 463 151de gospodării ţărăneşti. A se vedea: *Коллективизация крестьянских хозяйств в правобережных районах Молдавской ССР. Сборник документов*. Chişinău: Cartea Moldovenească, 1969, c. 20.

[20] DAOSP, F. 51, inv. 1, d.. 2, ff. 44-45.

[21] *Ibidem*, d. 48, f. 38.

Aceeaşi „direcţie” a fost confirmată la plenara a IV-a a CC al PC (b) al Moldovei (29-30 mai 1941). La acea vreme, satul basarabean încheia lucrările agricole de primăvară şi orice umbră de insucces al conducătorilor bolşevici în sfera lor de activitate era atribuită „sabotajului culăcesc”. Împuternicitul Moscovei în RSSM, S. Goglidze, punea următoarea sarcină: „Organizaţiile de partid, sovietice şi comsomoliste trebuie să ţină cont de particularităţile muncii în noile raioane şi să memoreze că dacă în Uniunea Sovietică culacul a fost distrus, acesta nu se poate spune referitor la satul moldovenesc. Aici culacul este puternic şi, dacă nu se va da dovadă de vigilenţă, el se va folosi de orice greşeală pentru a săvârşi fapte mişeleşti”[22].

După reanexarea Basarabiei în 1944, aici revin toate structurile regimului totalitar bolşevic. În luna mai 1945, este instituit „Biroul Comitetului Central al PC (b) din întreaga Uniune pentru Moldova”, condus de F. Butov[23].

Învestit cu împuterniciri extraordinare, F. Butov ordonă NKVD-ului să identifice „elementele culăceşti cu stare de spirit antisovietică”[24]. În aceeaşi lună agenţii serviciului de securitate au întocmit listele „culacilor, trădătorilor şi complicilor ocupanţilor” în raioanele din RSS Moldovenească[25].

F. Butov îşi exprima convingerea că, în 1940, când normele maxime de teren agricol dat în folosinţă au fost stabilite de 10 şi 20 ha[26], ţărănimea fusese insuficient constrânsă. Împuternicitul Moscovei îl informa pe Gh. Malencov, secretar al CC al PC(b) din întreaga Uniune, că în 40 de raioane ale RSSM, NKVD-ul efectuase o evidenţiere selectivă a gospodăriilor chiabureşti „care susţinuseră regimul de ocupaţie şi care constituiau unul din pilonii acelui regim”[27].

Criteriile, în baza cărora au fost selectate gospodăriile ţărăneşti incluse în listele culacilor, erau următoarele: „gospodării ai căror capi au fost membri activi ori conducători ai partidelor politice antisovietice; gospodării ai căror capi au fost supuşi represiunilor de către puterea sovietică pentru activitate duşmănoasă; gospodării ai căror membri au fost reprimaţi de puterea sovietică pentru activitate duşmănoasă; gospodării ai căror capi ori membri au colaborat cu organele puterii de ocupaţie; gospodării ai căror capi ori membri au avut relaţii cu puterea de ocupaţie; gospodării ai căror capi sau membri au emigrat în România”[28]. F. Butov considera că în fiecare sat ar fi fost câte 4-5 asemenea gospodării, iar în Basarabia, în 1945, ar fi fost, în total, 5 500 - 6 000 de gospodării culăcesti[29].

---

[22] *Ibidem*, f. 322.
[23] *Anii grei ai colectivizării*, Chişinău, 1990, p. 142.
[24] В.И. Пасат. *Трудные страницы истории Молдовы, 194—1950-е гг.* Москва: ТЕРРА, 1994, с. 222.
[25] *Ibidem*, p. 223.
[26] A se vedea: *Коллективизация крестьянских хозяйств*...., с. 28.
[27] E. Şişcanu. *Basarabia sub regimul bolşevic (1940-1952).* Bucureşti: Editura Semne, 1998, p. 99.
[28] *Ibidem*.
[29] *Ibidem*.

Prin urmare, deşi nu exista un document oficial care ar fi indicat criteriile de evidenţiere a gospodăriilor culăceşti, structurile securităţii, pe baza propriilor informaţii, întocmeau listele vizând atitudinea ţăranilor faţă de regimul puterii. Astfel, înainte de toate, se lua în considerare aspectul politic, nu cel social-economic. F. Butov relata că gospodăriile culăceşti care „au sprijinit regimul româno-fascist de ocupaţie influenţează, economic şi politic, ţăranii săraci”[30], fapt ce ar fi t situaţia politică generală în RSSM.

După depăşirea consecinţelor foametei, teroarea declanşată de statul totalitar împotriva populaţiei din RSSM viza colectivizarea gospodăriilor ţărăneşti.

În a doua jumătate a anului 1948, „culăcimea” constituia obiectul principal al represiunilor. F. Tututşkin, ministru al afacerilor interne al RSS Moldoveneşti, îl informa pe S. Kruglov, ministru afacerilor interne al U.R.S.S., că „în condiţiile existenţei în republică a numeroase elemente duşmănoase, burghezo-naţionaliste şi criminale, culăcimea, ca cea mai puternică forţă economică, constituie o barieră serioasă ce împiedică transformările socialiste în Republica Moldovenească, mai ales construcţia colhoznică”[31]. În legătură cu aceasta, F. Tutuşkin îi solicita lui S. Kruglov să pună, în cadrul guvernului URSS, problema deportării din RSS Moldovenească „în regiunile îndepărtate ale Uniunii Sovietice” a 15 mii de „familii culăceşti”[32].

Totuşi, ce reprezenta profilul economico-social şi cel „politic” al „gospodăriei culăceşti” din Basarabia?

La 30 august 1947, Biroul CC al PC(b) al Moldovei a adoptat, hotărârea: „Cu privire la evidenţierea gospodăriilor culăceşti în judeţele din R.S.S. Moldovenească şi impunerea acestora”[33], prin care a stabilit că „se consideră culăceşti gospodăriile care în perioada ocupaţiei germane sau după eliberarea teritoriului de sub ocupaţia fascistă: a) au folosit permanent în agricultură sau meşteşugărit munca lucrătorilor sezonieri; b) au folosit sistematic în agricultură ori meşteşugărit munca lucrătorilor sezonieri; c) au folosit sistematic munca altor ţărani în calitate de recompensă a împrumutului, cu condiţii de împilare, a vitelor de muncă, cerealelor de sămânţă, produselor ori maşinilor agricole; d) aveau venit sistematic din utilizarea în alte gospodării a maşinilor agricole complexe cu recompensă în bani sau natură; e) aveau venit sistematic de la mori, oloiniţe, râşniţe, uscătorii de fructe şi legume, tăbăcării şi alte întreprinderi şi, de asemenea, dacă aveau profit de la darea în arendă a întreprinderilor indicate; f) aveau venit de la arenda clandestină a pământului cu condiţii împilatoare; g) aveau venit de la cumpărarea recoltei viilor

[30] *Ibidem*.
[31] В. И. Пасат. *Op. cit*., p. 333.
[32] *Ibidem*, pp. 341-342.
[33] *Коллективизация крестьянских хозяйств*...., c. 173-174.

şi livezilor cu scop de speculă sau de prelucrare industrială; h) se ocupau cu cumpărarea în vederea revinderii, negoţului ori camătei”[34].

Hotărârea servea drept „bază juridică” pentru evidenţierea „gospodăriilor culăceşti”. Conţinutul hotărârii nu reflecta realitatea din Basarabia, ci era copiat după o hotărâre adoptată la 21 mai 1929 de către guvernul Uniunii Sovietice şi anume: „Despre trăsăturile caracteristice ale gospodăriilor culăceşti”[35]. Cu toate acestea, respectivul document stabilea, în principal, nişte criterii economice conform în baza cărora gospodăriile ţărăneşti individuale erau pasibile de încadrarea în categoria de „culăceşti”.

Care era, totuşi, realitatea? Conform datelor Ministerului Finanţelor al RSSM, în 1947 o gospodărie „culăcească” deţinea în medie 5,67 ha de pământ arabil, 0,09 ha de livezi şi arbuşti, 0,05 ha de vie soiuri europene, 0,28 ha de vie soiuri hibride, 0,32 ha de fâneţe, 0,40 cai, 0,24 boi, 0,7 vaci, 3,91 oi, 0,14 porci, 0,50 stupi[36]. În 1948 situaţia rămânea aceeaşi[37].

De menţionat că la 13 septembrie 1940, CC al PC (b) din întreaga Uniune şi guvernul de la Moscova adoptaseră hotărârea „Cu privire la stabilirea normelor maxime de folosire a pământului de către o gospodărie în Basarabia şi Bucovina de Nord”[38], iar la 12 octombrie, hotărârea „Cu privire la norma maximă de livezi şi vii pentru o gospodărie ţărănească în judeţele R.S.S. Moldoveneşti”. În vederea realizării lor, guvernul şi CC al PC(b)M stabilesc următoarele norme: 20 ha de teren arabil pentru gospodăriile ţărăneşti din judeţele Cahul şi Bender, şi 10 ha pentru cele din judeţele Chişinău, Orhei, Bălţi şi Soroca[39]. Cotele maxime de vii şi livezi nu puteau depăşi 2 ha. Aceleaşi suprafeţe au fost confirmate şi după război. Aşadar, sub aspect economic gospodăria „culăcească” ***medie***, evidenţiată în 1947, era mult mai slabă decât permiteau legile în vigoare ale statului sovietic.

În ceea ce priveşte folosirea muncii străine, din toamna lui 1941 până în vara lui 1944 viaţa în Basarabia decurgea în conformitate cu legile statului român care nu interziceau proprietatea privată şi nici folosirea muncii salariate. La 4 septembrie 1941, după eliberarea teritoriilor româneşti, este promulgat decretul-lege nr. 791 despre unele măsuri privind Basarabia şi Bucovina. Articolul I al acestei legi stipula că „Sunt şi rămân în vigoare în Basarabia şi nordul Bucovinei eliberate legile ce se aplicau la 28 iunie 1940. Dispoziţiunile legilor şi regulamentelor intervenite după 28 iunie 1940, care sunt în vigoare în România, se vor aplica de la data publicării acestei legi pe întreg teritoriul Basarabiei şi Bucovinei de Nord”[40].

---

[34] *Ibidem*.
[35] *Документы свидетельствуют*..., cc. 221-222.
[36] DAOSP, F. 51,inv. 7, d. 614, f. 4.
[37] *Ibidem*, f. 302.
[38] *Коллективизация крестьянских хозяйств*..., c. 27.
[39] *Ibidem*, p. 28.
[40] *Monitorul Oficial*. 1941, nr. 209, partea 1,4 septembrie, p. 6.

Prin urmare, regimul totalitar bolşevic intenţiona să supună represiunilor un mare număr de ţărani basarabeni pentru modul în care aceştia îşi organizaseră gospodăriile în componenţa României, care era ţara lor.

Cât despre utilizarea muncii altor ţărani după război, din vara lui 1944 şi până în august 1947, absurditatea acestei învinuiri este confirmată de capacitatea economică slabă a gospodăriilor „culăceşti". Pe de altă parte, era firesc ca unele familii ţărăneşti să posede maşini agricole, oloiniţe, râşniţe; firesc era şi faptul că nu toţi ţăranii le posedau pentru că nu erau necesare în fiecare gospodărie.

„Primejdia politică ce ar fi reprezentat-o „culacul" în Basarabia era inventată, deoarece i se incriminau „forme ale luptei de clasă" gen: teroare, diversiuni, agitaţie antisovietică etc.

Pe lângă eticheta de „duşman de clasă", ţăranul basarabean, inclus în listele culacilor, mai purta şi pecetea de „naţionalist", care îi agrava şi mai mult situaţia. „Una din particularităţile culăcimii basarabene, afirma I. Mordoveţ, o constituie apartenenţa ei la diverse partide politice burghezo-naţionaliste care au existat în România. Cu ajutorul acestor partide şi al diferitor organizaţii fasciste, cercurile conducătoare româneşti au educat culăcimea basarabeană în spiritul naţionalismului româno-burghez"[41].

Eticheta de „naţionalist român" era dublată de aceea de „duşman al Uniunii Sovietice". „În ultimul timp, afirma I. Mordoveţ, activitatea duşmănoasă a culacului s-a intensificat şi este orientată împotriva transformărilor socialiste din agricultura Moldovei. În această luptă chiaburimea contează pe un război al Americii şi Angliei contra URSS şi pe înfrângerea Uniunii Sovietice. Anume în această direcţie chiaburii îşi desfăşoară activitatea de subminare"[42].

La începutul anului 1949, cursul violenţei împotriva ţărănimii ia proporţii nelimitate. La 5-8 februarie 1949 s-au desfăşurat lucrările congresul al II-lea al PC(b)M. Raportul CC al PC(b)M, prezentat de N. Coval avea un compartiment special, intitulat „înăsprirea luptei de clasă şi sarcinile organizaţiei de partid", în care, pornind de la teza stalinistă că „elementele capitaliste nu voiesc să abandoneze benevol scena, că ele se împotrivesc şi se vor împotrivi socialismului, văzând ultimele zile ale existentei lor [...]"[43], se arătau „direcţiile în care duşmanul de clasă luptă împotriva transformărilor socialiste la sate"[44]. „Elementele culăceşti şi naţionaliste" erau învinuite de „agitaţie feroce antisovietică şi anticolhoznică" împotriva acţiunilor partidului şi ale guvernului, în sate[45]. Culacii erau cei care „răspândesc zvonuri provocatoare,

[41] E. Şişcanu. *Op. cit.*, p. 103.
[42] *Ibidem*, p. 104.
[43] DAOSP, F. 51, inv. 8, d. 3, f. 36.
[44] *Ibidem*, f. 36-39.
[45] *Ibidem*.

clevetesc colhozurile, sfidează ţărănimea săracă şi mijlocaşă”[46]. Generalizând în spirit stalinist, fără temei, raportorul menţiona: „culăcimea recurge la corupere, aducând daruri ţăranilor săraci pentru a-i atrage de partea sa”[47]. In rest, erau enumerate toate „formele şi mijloacele” de luptă ale culăcimii care ar fi fost constatate în alte părţi ale URSS, şi atribuite „culăcimii” din RSSM[48]. Materialele congresului al II-lea al PC(b)M privind „lupta de clasă la sate”, denotă totala coincidenţă a vinei incriminate ţăranilor basarabeni cu cea incriminată ţăranilor ruşi, ucraineni şi de alte naţionalităţi[49], iar clasificarea „formelor şi mijloacelor de luptă ale culăcimii”, prezentată în raportul CC, coincidea cu cu calificativele expuse de către I. Mordoveţ, ministrul securităţii statului din RSSM[50].

Congresul al II-lea al PC(b)M a stabilit sarcina colectivizării ca „principala sarcină a organizaţiei de partid din RSSM”, insistând „să fie luate măsuri definitive” vizând soarta ţăranilor „culaci” din satele Basarabiei. Hotărârile erau pregătite la cel mai înalt nivel al ierarhiei bolşevice şi urmau să fie adoptate de structurile „competente” ale URSS.

La 17 martie 1949, V. Ivanov, preşedinte al Biroului CC al PC(b) din întreaga Uniune pentru RSSM), N. Coval, secretar al CC al PC(b) M) şi G. Rudi, preşedinte al Consiliului de Miniştri al RSSM, fac un demers către I.V. Stalin, solicitând „permisiunea CC al PC(b) din întreaga Uniune în vederea deportării din RSS. Moldovenească a culacilor, complicilor ocupanţilor şi a activiştilor partidelor profasciste, în număr de 39 092 de persoane[51]. Motivarea demersului era următoarea: „Elementele culăceşti-naţionaliste întotdeauna au constituit bastionul regimurilor reacţionare pe teritoriul Basarabiei; aceştia au fost membri ai partidelor burghezo-naţionaliste care au existat în România; au fost promotorii politicii antisovietice la sate, agenţi fideli ai serviciilor de spionaj împotriva maselor revoluţionare. În perioada marelui război pentru apărarea patriei, elementele culăceşti-naţionaliste au trecut deschis de partea duşmanilor puterii sovietice şi au constituit sprijinul regimului de ocupaţie. După eliberarea RSS Moldoveneşti elementele culăceşti au desfăşurat o activitate ostilă prin crearea unor bande şi formaţiuni ilegale de răsculaţi”[52].

Listele fiind întocmite, urma să fie obţinut avizul Moscovei. La 17 martie 1949, V. Ivanov, N. Coval şi G. Rudi, preşedintele Consiliului de Miniştri al RSSM, fac un demers către I.V. Stalin, solicitând „permisiunea deportării din RSS Moldovenească a culacilor, complicilor ocupanţilor şi a activiştilor par-

[46] *Ibidem*.
[47] *Ibidem*.
[48] *Ibidem*.
[49] *Документы свидетельствуют*..., cc. 191, 236-249.
[50] DAOSP, F.51, inv. 8, d.. 3, f. 179.
[51] В. И. Пасат. *Op. cit*., p. 375.
[52] *Ibidem*.

tidelor profasciste, în număr de 39 092 de persoane”[53]. Motivarea deportării era următoarea: „Elementele culăceşti-naţionaliste întotdeauna au constituit bastionul regimurilor reacţionare pe teritoriul Basarabiei; acestea au fost membri ai partidelor burghezo-naţionaliste care au existat în România; au fost promotorii politicii antisovietice la sate, agenţi fideli ai serviciilor de spionaj împotriva maselor revoluţionare. În perioada marelui război pentru apărarea patriei, elementele chiaburești-naționaliste au trecut deschis de partea duşmanilor puterii sovietice şi au constituit sprijinul regimului de ocupaţie. După eliberarea RSSM elementele culăceşti au desfăşurat o activitate ostilă prin crearea unor bande şi formaţiuni ilegale de răsculaţi”[54].

De două săptămâni a avut nevoie Kremlinul pentru a decide soarta ţăranilor basarabeni. La 6 aprilie 1949, Biroul politic al CC al PC (b) din toată Uniunea adoptă hotărârea „Cu privire la deportarea de pe teritoriul RSSM a culacilor, foştilor moşieri, marilor comercianţi, complicilor ocupanţilor germani, persoanelor care au colaborat cu organele de poliţie germane şi româneşti, a membrilor partidelor şi organizaţiilor profasciste, a gardiştilor albi, membrilor sectelor ilegale, cât şi familiilor tuturor categoriilor enumerate mai sus”[55].

Hotărârea prevedea *deportarea pe veci* (subl. aut.) a 11 280 de familii, însumând cifra de 40 850 de persoane, în regiunile: Aktiubinsk, Kazahstanul de Sud şi Djambul ale R.S.S. Kazahă, în ţinutul Altai, regiunile Kurgan, Tiumeni şi Tomsk ale RSFSR[56]. Asupra celor ce urmau să fie deportaţi se extindea efectul decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 26 noiembrie 1948 „Cu privire la responsabilitatea pentru evadare din locurile de exil obligatoriu şi permanent al persoanelor deportate în regiunile îndepărtate ale URSS. În perioada războiului pentru apărarea patriei”[57]. Acest decret prevedea că „în scopul consolidării regimului de surghiun pentru deportaţi de către organul suprem al URSS, în perioada războiului pentru apărarea patriei: ceceni, caraciaevi, inguşi, balcari, nemţi, tătari din Crimeea şi alţii; deoarece în timpul deportării acestora nu au fost concretizaţi termenii de exil”, a se stabili că deportarea popoarelor arătate mai sus a fost efectuată *pe veci, fără dreptul de întoarcere pe locurile natale*[58]. În cazul evadării din locurile de surghiun, vinovaţii urmau a fi trimişi la ocnă pe 20 de ani[59].

„Culacii” basarabeni au fost şi ei învinuiţi de „trecere deschisă de partea duşmanilor puterii sovietice” în timpul războiului şi „de trădare de patrie”[60].

---

[53] *Ibidem*.
[54] *Ibidem*.
[55] I. Şişcanu. *Op. cit*., p. 89.
[56] В. И. Пасат. *Op. cit*., p. 376.
[57] *Сборник законодательных и нормативных актов*..., с. 124.
[58] *Ibidem*.
[59] *Ibidem*.
[60] В. И. Пасат. *Op. cit*., p. 376.

Conform memoriului Ministerului Securităţii RSSM, adresat ministrului adjunct al securităţii statului URSS, A.C. Blinov, către 10 mai 1949, din RSS Moldovenească trebuiau deportate 11 281 de familii, între acestea 8 122 fiind culăceşti[61].

În noaptea de 5 spre 6 iulie 1949, a fost declanşată operaţia de ridicare şi deportare a basarabenilor, purtând denumirea cifrată „Iug/Юг" („Sud"). Rezultatul operaţiei a fost deportarea a 11 293 de familii, cuprinzând 35 050 de persoane, dintre care 9 745 de bărbaţi, 13 924 de femei şi 11 889 copii[62].

Prin urmare, în RSS Moldovenească, unde cea mai mare parte a populaţiei era ocupată în agricultură, regimul sovietic a promovat o politică care a condus, de fapt, la lichidarea ţăranilor care se ocupau nemijlocit cu cultivarea pământului şi creşterea animalelor în propria gospodărie.

Analizarea profilului economic, social şi politic al grupului de deportaţi pe baza „apartenenţei de clasă" la culăcime demonstrează că tiparul tradiţional privind culacii ca categorie socială a „exploatatorilor la sate" nu corespunde realităţii. Cadrul social al grupului care urma să fie *lichidat ca clasă* era mult mai larg, fiind lipsiţi de mijloacele de producţie şi de pământ grupuri sociale eterogene ale ţărănimii.

În condiţiile în care, în vara anului 1940, în Basarabia tot pământul a fost naţionalizat şi regimul bolşevic a transmis ţăranilor, *în folosinţă,* terenuri agricole de până la10 ha, în patru judeţe, şi de până la 20 ha în două judeţe, „culacul" era un personaj ideologic, creat de ideologia bolşevică în URSS şi transplantat între Prut şi Nistru. În perioada 1940-1950, când era aplicată „politica lichidării culăcimii ca clasă", represiunile au fost îndreptate, în principal, împotriva straturilor largi ale ţăranilor. Principalul criteriu privind evaluarea gospodăriilor „culăceşti" a fost criteriul politic, definit de structurile partidului bolşevic şi, mai ales de Ministerul Securităţii Statului al RSS Moldoveneşti.

[61] *Ibidem*, p. 392.
[62] *Ibidem*, p. 449.